

EDUARD BRU

EL PAISATGE ARDENT

El caràcter testimonial i de resistència que caracteritzava l'activitat intel·lectual durant els anys de la dictadura, amalgamava actituds ben diverses amb dos trets especialment identificables:

—els discursos més generals, privats de qualsevol confrontació amb allò que és real, s'apropaven als territoris de l'arquitectura des de la perifèria d'altres formes de pensament —sociologia, geografia, semiologia, estadística, matemàtica— que eren cridades per explicar-la:

—a aquest generalisme conjuntural s'hi sumava el pragmatisme gairebé endèmic a què semblava estar obligada la nostre precària existència i que, potser per això mateix o per la passió i capacitat dels seus formuladors, es va imposar sobre altres programes d'acció.

La pràctica de l'arquitectura es lligava a l'actitud «realista» entesa com a treball sobre allò possible, fet només amb les tècniques i els materials «disponibles», però representava una proposta plàstica que unia, amb un to de resistència i «guerriller», la influència de la tradició autòctona modernista, la del *neo-liberty* italià i la del brutalisme anglès. S'hi afegí després, i produí obres magnífiques, l'atenció emfàtica al context, que es radicalitzà més tard, per exemple, en l'elogi de la capacitat de pacte del barroc amb les situacions confuses o contradictòries, en el gust per la mimesi o la ironia.

Sobre aquesta progressiva reducció de l'arquitectura a allò sensible, i en les fronteres del canvi de situació del país, algunes de les preocupacions culturals més intenses de l'època van coincidir a portar al camp de l'arquitectura —a través de l'últim gran alè de l'arquitectura italiana abans de marcir-se— l'ambició per actualitzar l'anàlisi racional del projecte amb instru-

ments derivats de la mateixa història de l'arquitectura.

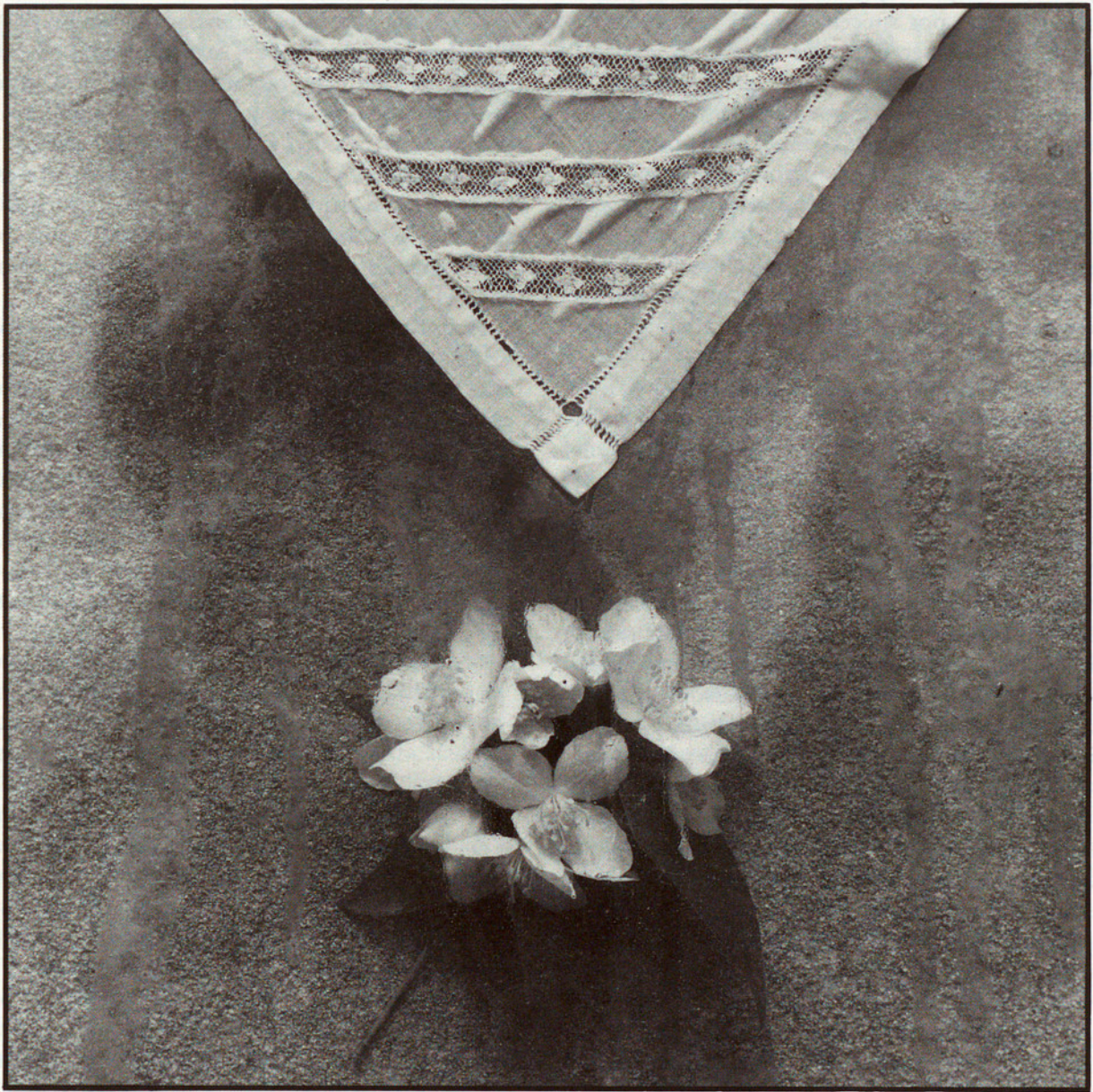
L'apassionada assumptió de la capacitat de fer que s'ha obert en l'últim lustre ha alterat aquests estats de esperit.

Si l'acció ha permès retrobar la substantivitat de l'arquitectura, arrossegant qualsevol aproximació extemporània, també s'ha emportat gairebé qualsevol distància, qualsevol hiatus, qualsevol pensament no lligat amb allò que és concret, pròxim, possible.

Dins d'aquest vertigen, són de poca utilitat algunes veus que procuren oposar als fets les virtuts catàrtiques dels discursos «negatius» o els determinismes de sistemes de pensament d'àmbit planetari que semblen aspirar, com a desideratum, a la detenció de l'acció per redimir-la millor, un cop petrificada.

La possibilitat i la voluntat de fer han permès, és prou obvi, un desplegament important de la nostra arquitectura: aquell pragmatisme de fons ens ha abocat a una atenció encomiable als problemes de l'ús, a una tipificació, de vegades útil, de determinats programes, a una recuperació del saber material i de la preocupació pels oficis, els materials i la construcció que —a més de millorar l'estat lamentable de gran part de l'artesanat industrial— és un tret diferencial que es troba darrere, entre d'altres coses, dels millors resultats de la nostra arquitectura. Un tret diferencial que és vital de conservar i que ens aparta, per exemple, dels verbalismes truculents i innocus o de l'arquitectura entesa com un «plus» d'artisticitat supèrflua i ridícula, per citar situacions frustrants dels nostres veïns més pròxims (llevat de l'esperançador Portugal).

Però aquesta llarga abraçada amb la realitat també ha tingut costos greus: de vegades es dona entre nosaltres l'exhibició proçaça d'aquell empirisme, potser forçós, com un orgullós, i únic, senyal d'identitat.

CELINDA. ABRIL 1981

Sembla, doncs, que un grau adequat de pragmatisme, equipat amb una amalgama de les aventures de les idees dels últims lustres i acuradament aplicat, pot resoldre qualsevol situació, qualsevol nou problema. Però el fet és que, hipotecat l'últim graó realista —el contextualisme— com a darrer caràcter definidor de la nostra arquitectura, (en mancar-li recursos per resoldre situacions menys literàries, més complexes o més modernes que aquelles en què havia vetllat les armes), no és infreqüent que no es tingui res de pertinent a dir. Llavors pot succeir —si no recuperem la distància necessària per entendre els canvis radicals d'escenari que s'estan produint— que amaguem el buit amb els materials més immediats: la trivialització pintoresquista d'aquell mateix respecte al context; la degeneració de la preocupació racional per la història en emblemes historicistes; la temptació de la fixació fetixista de determinats moments de l'arquitectura moderna en els quals suposadament ja s'hauria dit tot, i la convivència de nostàlgies, des de les noucentistes a les modernes. El retrocés de la raó presideix aquest panorama.

El que és substantiu de les obres d'aquests anys que ens interessin és el seu caràcter tràgic, la seva mirada frontal a l'ocàs de l'estat de coses descrit, juntament amb el de marcs més generals: la fi de molts projectes culturals totalitzadors —des del «resistent» fins als utopismes dogmàtics—, la davallada de la fe esquemàtica en el progrés permanent i indefinit i la manca d'objectius unívocs. Tots aquests fets, les cataplasmes que acabo d'apuntar els pretenen disfressar. És per la novetat d'aquesta situació que cal inventar estratègies diverses per a cada obra, camins personals, lluny de la unitat estilística que sovint ens caracteritzà.

Aquestes arquitectures han estat qualificades de romàntiques, potser perquè hom s'ha fixat més en la pressió aparent de la sensació que en la raó, el rebuig a la preceptiva habitual i el subjectivisme manifest, però molts d'aquets trets poden esdevenir confusos. El romanticisme va oferir també el *Biedermeier* i va donar excuses per dissoldre's en l'anecdòtic i el pintoresc. Justament allò que ara es tracta de combatre.

Mirem amb calma aquelles obres tan diverses que ens importen. El mòrbid senyal sobre la matèria, el raonament més particular, l'èmfasi en allò més contingent tiba —com no podria ser d'una altra manera—, disposicions més generals: la capacitat apresada d'atendre l'entorn amb les mitjans compositius que superin el contextualisme literari, la vivificació lúcida dels criteris de la modernitat des de la llibertat d'una cultura més gran, d'un nombre menor de dogmes.

Perquè en aquesta situació fragmentària és més important que mai actualitzar l'àmbit de racionalitat, l'ambició d'universalitat:

—la notòria manca d'imatges sobre la nova percepció i ús de la ciutat, que ja s'està produint, contrasta

amb la inflació de quadres vuitcentistes amb què es pretén suplantar-les: la discussió generalitzada sobre la ciutat i altres temes de gran escala ha estat llargament abandonada dins el frenesí d'allò que és possible, i és vital que la recuperem;

—cal treure la tècnica —que torna ara a refermar les seves possibilitats— del seu freqüent lloc d'ornament futurista, per situar-la a l'interior del projecte, dins la seva gènesi, en tant que possibilitat d'increment de la intel·ligència constructiva;

—sembla necessari potenciar de nou una de les millors herències culturals, ja esmentada, de la dècada anterior: l'ambició racionalitzadora de l'experiència de l'arquitectura, que ha exercit —singularment des d'alguns sectors de l'Escola d'Arquitectura— una influència clara en algunes de les millors darreres obres; una racionalitat que hauria d'anar acompanyada d'una presa de postura que prevalgués sobre els comentaris divulgatius fets des d'una pretesa terra de ningú, o des del parany de l'asèpsia «científica».

Així doncs, per davant del costum de l'adjectivació i de l'adaptació, l'ordre canviant de les coses reclama ara l'exercici de la racionalitat i de la invenció. Malgrat la crisi de la idea de progrés i la manca d'uns horitzons íntegres, cap abdicació no és possible, cap paraula no pot ser manllevada, i cap urgència, cap proximitat mòrbida, no ha d'excusar la mirada freda i llarga.

Tan sols d'aquesta manera l'actitud prudent i mesurada, que hem polit pacientment, podrà dipositar sobre aquest tràgic paisatge una obra ardent.

EDUARD BRU
Arquitecte